

Åbo Akademis fastighetsstrategi 2021-2030

*Levande och inspirerande campus
Framtidens arbetsplats*

Godkänd av styrelsen 2.2.2022

Inledning

Åbo Akademis styrelse godkände en fastighetsstrategi 9.3.2020 strax före den samhälleliga nedstängningen till följd av coronapandemin. Styrelsen godkände i slutet av år 2020 en plan för balansering av ekonomin, den sk. Robust24-planen. Från början av år 2021 påbörjades dessutom Åbo Akademis nya strategiperiod fram till år 2030. De här stora förändringarna är bakgrunden till att fastighetsstrategin uppdateras och därför presenteras i strategin en omvärlds- och framtidsanalys, som ligger till grund för strategin och den kommande mer konkreta fastighetsplanen.

Ur fastighetssynvinkel är framförallt följande mål i Åbo Akademis strategi 2030 relevanta:

Öppna och inspirerande campus

Åbo Akademis campus och lärmiljöer ska vara inbjudande, tillgängliga, gränsöverskridande och öppna mötesplatser för vetenskapliga samtal, kreativitet och samverkan. Campus ska bidra till att utveckla universitetets unika pedagogiska form och locka studerande, lärare och forskare med olika erfarenheter från när och fjärran. Åbo Akademi satsar på:

- tillgängliga och flexibla undervisningsmiljöer – fysiska och digitala – som inbjuder, utmanar och inspirerar studerande och lärare till kunskapsökande dialoger över alla gränser,
- ett mångsidigt vetenskapsbibliotek för öppen vetenskap och framtidens lärande och forskning,
- strategisk samordning inom koncernen Åbo Akademi, som bidrar till att det svenskspråkiga utbildningsutbudet blir mångsidigt och erbjuder de studerande varierande karriärvägar,
- internationella utbyten, öppenhet och mångfald.
- campus som utgör en levande del av stadsmiljöerna och en arena för samskapande och samproduktion med städer, näringsliv och industri, kulturliv, utbildningsanordnare och organisationer inom civilsamhället.

Framtidens arbetsplats

Åbo Akademi ska bl.a. vara en internationell arbetsplats med en öppen miljö där alla kan känna stolthet över kvaliteten i de pedagogiska och vetenskapliga samtalen. Åbo Akademi ska präglas av globalt ansvarstagande och ett gott ledarskap, smidiga processer och fungerande stödsystem för verksamheten och för allas välbefinnande. Vid Åbo Akademi ska jämlikhet, jämställdhet, delaktighet, hälsa, karriärvägar, flexibilitet och ansvar utgöra självklara aspekter av den dynamiska studie- och arbetsmiljön. Åbo Akademi satsar på:

- verksamhet som präglas av smidighet, medvetenhet om verkningsgrad och hållbarhet,
- öppenhet för aktivt deltagande i nationella och internationella digitala utvecklingsprojekt samt smart planerade och tillämpade digitala lösningar för utbildning, forskning, uppföljning, stöd och strategisk ledning,
- FN:s hållbarhetsmål som ledstjärna för utveckling av studie- och arbetsmiljön,
- att värna om relationerna med alumner, arbetslivs- och andra samhällskontakter, donatorer och övriga finansörer, utbildningssamarbeten med läroanstalter på andra stadiet samt samarbeten med de närliggande högskolorna i Åbo och Vasa.

- processer för att identifiera djärva och innovativa förslag till förbättrad arbetskultur, hälsa och miljöhänsyn,
- att studerande och medarbetare kan känna sig stimulerade, uppskattade och välmående.
- att det svenska språket kompletteras av otaliga andra språk,
- att campus planeras utgående från såväl studerandenas behov som kulturella värden och miljömässig hänsyn,
- aktiv utbildnings- och forskningssamverkan med campusstäderna kring stadsutveckling, migration, demokrati, utbildning och miljö,
- ändamålsenliga, moderna, digitalt genomtänkta och rätt dimensionerade stöd- och servicefunktioner för framgångsrik utbildning och forskning.

I fastighetsstrategin presenteras

- En omvärlds- och framtidsanalys (s 4–11)
- Åbo Akademis fastighetslösningar 2022–2030 (s 12–15)
  - Två olika scenarier för Åbo Akademis fastighetslösningar
  - Slutsatser
- Referenser (s 16–17)

Hur strategin tagits fram

Fastighetsstrategin är uppgjord av universitetsservice i dialog med rektoratet, ekonomidirektören, SÅA:s skattmästare, ekonomidirektör och fastighetsdirektör, Novias rektor, ledningsrådet, ÅA:s styrelse, SÅA:s styrelse, olika fastighetsägare, studentkårens styrelse och studentföreningar. Ett öppet informationsmöte för personal och studerande ordnades om fastighetsstrategin 4.10.2021. Fakultetsråden, CLL, ÅAB och studentkårens styrelse har gett utlåtanden om utkastet till strategi under senhösten 2021. Ledningsrådet diskuterade fastighetsstrategin i början av december och styrelsen hade sin första behandling av fastighetsstrategin 13.12.2021. I den slutliga fastighetsstrategin har den förda diskussionen och utlåtandena beaktats i så hög grad som möjligt. En förteckning över referenserna finns i slutet av dokumentet.

Giltighetstid och uppföljning av strategin

Fastighetsstrategin gäller fram till år 2030 eller tills fastighetsstrategin uppdateras. Fastighetsstrategin verkställs genom en konkret fastighetsplan, som planeras godkännas under början av år 2022.

En operativ fastighetsgrupp verkställer och följer upp det operativa arbetet. ÅA:s styrelse och ledning och Universitetsservice ledning följer upp strategins och fastighetsplanens måluppfyllelse.

En arbetsgrupp med representanter från ÅA och SÅA verkställer och följer upp arbetet till den delen det gäller stiftelseägda fastigheter. Strategin följs också upp i regelbundna möten med övriga fastighetsägare.

I den fortsatta processen betonas delaktighet och inkluderande planering tillsammans med verksamheten.

En omvärlds- och framtidsanalys

Utvecklingen av den historiska miljön

Åbo Akademi verkar i historiskt betydelsefulla och trivsamma miljöer som ger verksamheten ett mervärde i både Vasa och Åbo. Åbo Akademi använder sammanlagt ungefär 25 fastigheter från tre olika århundraden. Av dessa finns tre fastighetskomplex i Vasa och ca tjugo i Åbo. De flesta av fastigheterna är från början byggda för andra ändamål än universitetsutbildning och forskning. En del har varit t.ex. bostäder, handelsbodas, konditori och fabriksbyggnader.

Campuset i Åbo verkar i Finlands mest historiska kvarter i en unik arkitektonisk miljö, ett symboliskt laddat minneslandskap, med anknytningar till landets religiösa, politiska och kulturella historia och med stark tonvikt vid landets gamla band till Sverige. I den här miljö grundades både Kungliga Akademien 1640 och nuvarande Åbo Akademi 1918, dvs här uppkom det finländska utbildningssystemet i samband med att Katedralskolan grundades redan 1276.

Det är samtidigt en trivsam miljö som valdes till årets stadsdel 2021 och som utvecklas i samarbete med Åbo stad och flera andra aktörer enligt en gemensam vision om Åbo historiska centrum och universitetsområde. I en utvecklingsplan från 2021 betonas att den historiska stadsdelen år 2029 ska vara den mest omtyckta stadsmiljön och den mest attraktiva studiemiljön som skapar gemenskap och liv. Promenadstråk byggs ut och gammalt och nytt kombineras på ett sätt som respekterar byggnadstraditionen.

Utvecklandet av det gamla Åbo börjar från Åbo historiska centrum och universitetens område. Den sträcker sig från Gamla Stortorget till Universitetsbacken och gränsar sig vid Aura å i väster och vid Tavastgatan i öster. Aktörerna i utvecklingen är Åbo stad, Åbo Akademi, Åbo universitet, Finlands universitetsfastigheter, Stiftelsen för Åbo Akademi, Åbo och S:t Karins kyrkliga samfällighet, Turun Yliopistosäätio och Åbo studentbystiftelse

Åbo Akademi har också verksamhet utanför de historiska kvarteren, i Biocity i Kuppis och i Forum Marinum.

I Vasa inledde pedagogiska fakulteten sin verksamhet 1974 i en äldre byggnad där Vasa svenska flicklyceum verkat tidigare. ÅA har därefter verkat i ett flertal olika byggnader i Vasa. Ombyggnaden av ett nytt universitetscampus år 2003 i Vasa ångkvarns gamla industrifastighet från mitten av 1800-talet har skapat en särpräglad och samlande miljö med havsvy för verksamheten i Vasa. Här finns numera tre fakulteters verksamhet, FPV:s, FNT:s och FSE:s. Även CLL och ÅAB har verksamhet i Vasa.

Övningsskolan (åk 1–9) finns i en 1980-tals byggnad och en nyare byggnad på Kyrkoesplassen, medan gymnasiet, vars ursprung går till Wasa trivialskola från 1684, finns i gamla rådhuset sedan 1872. På samma gård finns också två nyare byggnader, Spektrum och Gymnopedia, som gymnasiet använder. ÅA:s styrelse har i december 2021 beslutat att gymnasiets Spektrumbyggnad från 1960-talet ersätts av ett ändamålsenligt nybygge.

Åbo Akademi har ytterligare en biologisk forskningsstation Husö i Finström på Åland, är hyresgäst i skärgårdscentret i Korpoström i Pargas samt hyr för boksamlingarna RIX-lagret i Masku.

Nutida digitaliserade universitetsmiljöer

Undervisningen har som en följd av pedagogisk utveckling och digitalisering förändrats på ett sätt som förutsätter lär- och forskningsmiljöer som möjliggör experimentella och flexibla arbetssätt, självstyrt lärande och som beaktar nya digitala sätt att ordna undervisning och att forska. Under pandemiåren har också personal och studerande vant sig vid nya sätt att arbeta och studera. Lär miljön har blivit mer digital, samtidigt som de fysiska miljöerna framför allt förväntas möjliggöra gemenskap och samhörighet och vara mötesplatser för tvärvetenskapliga samtal. Under de kommande åren ger ny teknologi som t.ex. 5G-nätverk, VR- och AR-teknik, Internet of things, 3D-teknik och artificiell intelligens verksamheten nya möjligheter. Med hjälp av teknologi kan t.ex. samhörighet mellan akademins båda campus främjas, liksom tvärvetenskaplighet.

ÅA utvecklar aktivt utbildningens, forskningens och administrationens digitalisering och utarbetar under våren 2022 ett digiprogram för akademien, ett program som bör beaktas i fastighetsplaneringen till den del det är relevant. Åbo Akademi deltar också i det nationella Digivision-projektet som ska skapa en gemensam digital plattform för universitetsstudier samt fortbildning och livslångt lärande som bygger på studier vid universitet och högskolor. Syftet med plattformen är att studerande från hela landet inom vissa ramar ska kunna välja moduler från olika universitet, på ett sätt som på kan förändra villkoren för verksamheten.

De fysiska utrymmena bör vara så flexibla som möjligt för att kunna utnyttjas på olika sätt, t.ex. för stora och små grupper, för föreläsningar, grupparbeten, laboration, handledning och helt självstyrda funktioner. Numera krävs också på ett annat sätt än förr tillgänglighet för alla grupper av studerande, lärare, forskare och administrativ och stödjande personal.

Moderna loungeaktiga miljöer med restaurang, kafé och bibliotek ska kunna användas enskilt och i grupp. Tillgång till eluttag och skärmar för projicering är viktiga element i den moderna digitala universitetsmiljön. Behoven av traditionella auditorier minskar och ersätts av mer flexibla multifunktionella salar. Också avskilda tysta utrymmen för studier behövs.

Studentservicen och biblioteksservicen ska vara synliga, tillgängliga funktioner, som kan vara delvis integrerade i t.ex. ett gemensamt informationscenter. ÅA:s campus ska också vara välkomnande miljöer för utomstående aktörer.

Aurum som blev färdigt 2021 är ett gott exempel på en byggnad där undervisningsutrymmena byggts för att underlätta digital undervisning och hybridundervisning i olika former. De studerande kan här fritt utnyttja tomma utrymmen. I Aurum finns mycket eluttag och rum för e-tenter.

Forskningsinfrastrukturen, t.ex. laborierutrymmena, är viktig och värdefull bl.a. när ÅA strävar efter att locka framstående forskare till akademien, och bör därför beaktas när fastigheterna planeras, bl.a. i form av ändamålsenliga laborier och utrustning som kan användas gemensamt med interna och externa samarbetspartners.

Utveckling av universitetslärande

Universitetslärandet utgör ett brett projekt, som handlar om att utveckla undervisningen forskningsbaserat och så att den motsvarar framtidens behov och de förändringar som skett

på lägre utbildningsstadier efter läroplansreformen 2016. Det är för ÅA skäl att beakta att kommande studerande har studerat betydligt mer digitalt, fenomenbaserat och självstyrt än tidigare generationer. Förväntningarna på individualiserade och tvärvetenskapliga lösningar är också större än tidigare.

Ett syfte med satsningen på universitetslärandet är att ÅA ska vara attraktivt både vad gäller student- och personalrekrytering. Det handlar också om att bemöta kraven på digitalisering av undervisningen, kontinuerligt lärande och att hitta de nya postpandemiska undervisningssätten och att utveckla de fysiska lärmiljöerna.

Det här kräver delvis ny kunskap om hur man utvecklar exempelvis universitetets viktiga seminarietradition till att fungera digitalt och hur man utvecklar det kontinuerliga lärandet. Det nationella arbetet med digitaliseringen av högre utbildning och framtidens tanke om att alla universitet ska erbjuda de studerande utbildningsmoduler på nätet ställer omfattande krav på den digitala infrastrukturen för undervisning, men också nya krav på lärarna som undervisar och på den administrativa personalen. Det handlar om servicedesign, om kompetensutveckling och om ledarskapsutveckling. Utvecklingsarbetet görs som en gränsöverskridande framtidsorienterad nätverksprocess, i vilken intressanta nya arbetssätt piloterar, kunskap och erfarenhet delas och impulser för utveckling och samverkan söks också nationellt och internationellt. Processen startar under våren 2022 och är tänkt att bli en del av verksamheten. Det är viktigt att det här arbetet beaktas i fastighetsplaneringen i den mån det är relevant.

De studerandes lärande, välbefinnande och trivsel

Den sociala samvaron, trivseln och den nära kontakten mellan lärare och studerande är Åbo Akademis styrka. Coronaåren 2020–2021 lärde oss att arbeta på nya sätt, men distansstudierna har också inverkat negativt på välbefinnandet. Närvaron på campus är viktig, samtidigt som studerande också önskar mer onlinekurser. Studentkåren lyfter t.ex. fram att digitala lösningar är här för att stanna, eftersom de kan bidra till att utveckla jämlik och tillgänglig undervisning, t.ex. möjligheten att delta på distans mellan Åbo och Vasa campus eller möjligheten att kunna delta hemifrån när man är sjuk.

Utrymmen behövs för social samvaro, men också för självstudier och grupparbeten. Studentkåren betonar vikten av tydlig information om vilka utrymmen som kan användas, om bokning och nyckelrättigheter. Studentkåren har också lyft fram att de historiskt betydelsefulla byggnaderna inte tillräckligt väl svarar mot behovet av tillgänglighet och flexibilitet.

Studentkåren har ytterligare uttalat sig om transpersoners rättigheter och välmående i studie- och arbetsmiljön. De lyfter bl.a. fram tillgången till könsneutrala toaletter.

Åbo Akademis studerande har goda möjligheter att komma in i flera gemenskaper under studietiden i och med de ca 80 studentföreningarna. Studentföreningarna har särskilt lyft betydelsen av lokaliteter för den sociala aktiviteten och samvaron. Utrymmen behövs också för kontorsfunktioner och t.ex. lagring.

Från början av år 2022 kan studentkåren genom ett avtal med ÅA fördela utrymmena i Geologicum, närmare 1 200 m², till studentföreningarna. Det finns också utrymmen för studentföreningarna i andra fastigheter. Det är viktigt att en fortsatt dialog pågår mellan studentkåren, studentföreningarna och ÅA om de framtida utrymmesbehoven.

I ÅA:s och ÅAS gemensamma STUVF-projekt, som sedan oktober 2019 har tagit fram åtgärder som främjar studerandes välbefinnande och studief framgång, förbättrade man i ett pilotprojekt studiemiljön i ASA-husets aula enligt studenternas önskemål. Man satsade på tre funktioner i aulan: grupparbeten och möten, enskilt arbete och en social hörna för samvaro och lugn.

Den feedback som ÅA får av studenterna stämmer väl överens med aktuella internationella studier som betonar att face-to-face-kontakt är särskilt viktig för den nuvarande generationen studerande, men att onlinetjänster också förväntas. Hur verksamheten på campus respektive online designas är viktigt för att universitetet ska vara en attraktiv plats för studenter också i framtiden och en miljö som skapar välmående och därigenom lärande.

ÅA vill aktivt stödja och främja studentföreningarnas utrymmesbehov och utveckla lärmiljöer där studerande kan arbeta tillsammans.

Framtidens arbetsplats – nya sätt att arbeta och undervisa

Coronaåren 2020–2021 har lett till att man globalt organiserat både arbete och studier på nya sätt, på distans eller som hybridmodeller med hjälp av digitala verktyg. Över hela världen skapas nu nya postpandemiska arbets- och studiesätt som också inverkar på fastighetsanvändningen.

Under sommaren 2021 kunde personalen vid Åbo Akademi besvara en av arbetshälsoinstitutet uppjord enkät om hur de vill arbeta i framtiden:

- Bara drygt tio procent ville enligt enkäten ha närarbete fem dagar i veckan.
- De flesta ville vara några dagar på campus och någon dag på distans. Tisdag-onsdag var de populäraste campusdagarna.
- Undervisande personal vill något mer än övrig personal jobba på campus.
- Närvaro på campus är viktigt för att få tillgång till apparatur, för att ha möten med kunder och framför allt för att skapa gemenskap med medarbetare och studerande.
- När det gäller distansarbete betonades vikten av ergonomi fungerande informationsgång och gemenskap.
- När det gällde närarbete betonades ungefär samma frågor, nämligen betydelsen av arbetsro, gemenskap, ergonomi och fungerande kommunikation och många meddelade att de vill ha eget rum.
- Överlag var attityden till distansarbete positiv. Men det betonades att man behöver regelbundna rutiner, möten och möjligheter också till fysiska träffar.
- Tydlig kommunikation och ett ledarskap som betonar flexibilitet, rättvisa, respekt, lyhördhet och tillit betonades i många svar.

Åbo Akademi utvecklar ett nytt koncept som svarar mot de önskemål som både medarbetare och studerande visat. Konceptet möjliggör att man under vissa villkor kan arbeta och studera oberoende av plats, men betydelsen av campus som mötesplats kommer fortsättningsvis att vara stor, vilket bör beaktas i fastighetsplaneringen. Konceptet öppnar upp för nya möjligheter att rekrytera studerande och kompetent personal från andra orter och kanske även från andra länder.

En pilotering av de nya arbetssätten pågår inom administrationen under hösten 2021 och våren 2022.

På sikt möjliggör den nya distansmodellen att utrymmes användningen kan effektiveras. Som ett exempel kan nämnas att när Aurum togs i bruk år 2021 minskade fastighetsytan med 49 procent jämfört med Axelia och Gadolinia, som ÅA samtidigt avstod från. Effektiveringen möjliggjordes av att Aurum har moderna, ändamålsenliga, multifunktionella och flexibla lärmiljöer. Feedbacken från ibruktagandet av Aurum har huvudsakligen varit mycket positiv.

Hållbarhet

Den nya finansieringsmodellen för universiteten, som trädde i kraft år 2021, har avsevärt minskat Åbo Akademis intäkter samtidigt som utgifterna för fastigheterna indexhöjs med ca 1 procent per år och utgifterna för personal med ca 1,5 procent per år. Både år 2020 och 2021 har akademien haft budgeter med stora underskott. Det är därför av stor vikt att på sikt skapa ekonomisk hållbarhet i verksamheten både genom att höja intäkterna och minska kostnaderna. En ekonomisk hållbarhet förutsätter en effektivare fastighetsanvändning.

Enligt uppgifter från statistiktjänsten Vipunen hade ÅA ungefär 15 m²/person (personal + studerande) år 2020. Det här är nästmest bland alla universitet i Finland och långt över medeltalet, ca 10 m²/person.

Stiftelsen för Åbo Akademi finansierade en studie av Newsec 2019 som utgående från jämförelser med några finländska och utländska universitet föreslog en effektivisering av Åbo Akademis utrymmen med ca 30 000 m² under åren 2019–2025. Förslaget skulle enligt Newsec ge betydande kostnadsbesparingar jämfört med ÅA:s dåvarande planer, som skulle ha gett en minskning på ca 10 700 m². Newsec föreslog att vederlagsfria hyror förändras till marknadshyror, att campusmiljön utvecklas och att ÅA avstår från fastigheter.

Hållbarhet är viktigt också ur klimatsynvinkel. Det är önskvärt att fastigheterna i så hög grad som möjligt är energieffektiva, använder kolneutral elektricitet, sol- och bergvärme, använder klimatvänliga material och t.ex. är utrustade med LED-belysning och fungerande sopsortering. Ur klimatsynvinkel är en effektiv utrymmes användning också viktig, liksom tillgång till parkering för cyklar och laddningsstationer för elcyklar och -bilar.

Aurum är ett gott exempel på en fastighet som med mer än 40 procent effektiviserat utrymmes användningen jämfört med de byggnader man avstått från och som samtidigt är det första finländska universitetet med betyget Excellent enligt miljöcertifikatet BREEAM. Aurum erhöll 77,7% av poängen och var därmed på fjärde plats bland alla byggnader i landet.

Studerandeunderlag

Antalet förstahandssökande vid ÅA har ökat från 1 500 år 2016 till ca 1 750 år 2021 i takt med att nybörjarplatserna ökat. Antalet sökande var rekordhøgt år 2021, men ÅA är ändå det finländska universitetet som har minst antal sökande per plats (3,2 år 2021). De andra universitetens sökandeantal per plats varierade år 2021 mellan 6,2 och 10,7.

Åbo Akademis kommande studerandeunderlag beror på många olika faktorer (källorna finns bland referenser s 18):

- Intresset för den svenskspråkiga skolan och för att registrera barn som svenskspråkiga i tvåspråkiga familjer har ökat ända sedan mitten av 1980-talet.
- Den svenskspråkiga skolan har i studier visat sig ha en starkt identitetsskapande roll, som skapat en svenskspråkig utbildningsväg från lägre till högre utbildningsstadier. Nittio procent går från svenskt daghem till svenskspråkigt gymnasium eller svenskspråkig yrkesutbildning. Två av tre fortsätter sedan till svenskspråkig högskola.
- En oviss trend är emigrationen. Sedan 2010 har Svenskfinland haft en nettoförlust, men det är oklart om den håller i sig. Erfarenheten är att den varierar över tid. De som främst flyttar är unga personer.
- Den ökande flerspråkigheten och engelskans framfart är ett större hot för svenskspråkiga institutioner än den finsk-svenska tvåspråkigheten.
- Andelen elever i svenska skolor med annat modersmål än svenska och finska är mycket liten, vilket försvårar också svenskspråkiga högskolors möjligheter att attrahera den här målgruppen. Integrationen av personer med utländsk bakgrund sker med vissa undantag på finska i Finland.
- Åren 2020–2034 kommer antalet 16-åringar som valt svenska som skolspråk att öka från 3 704 år 2019 till drygt 4 000 år 2025. Efter 2025 sjunker antalet igen. Det här är den målgrupp som söker till högskoleutbildning ungefär tre år senare. *För ÅA:s del är alltså allt väntat att den svenskspråkiga målgruppen fortsätter öka till år 2028 och därefter sjunker fram till 2034.* Prognosen beaktar födda svenskspråkiga med ett tillägg på 9,5 procent för att beakta den stora överinskrivningen (av huvudsakligen finskregistrerade) till svenska skolor.
- ÅA:s styrelse beslutar årligen om antalet studerande som antas till olika styrområden. En förbättring av genomströmningen och av uppnåendet av examensmål kan påverka den årliga antagningen, liksom även nya utbildningar.

Sammanfattningsvis är hotbilderna för Åbo Akademi rekrytering att tvåspråkiga unga lika väl kan välja en finskspråkig utbildning. Under senare år ser vi dessutom att studier utomlands ökat, ett fenomen som kan bli det största hotet mot svenskspråkig universitetsutbildning i Finland. De unga lever i en internationell verklighet på ett annat sätt än tidigare generationer. Inom ramen för det nationella Digivision-projektet kommer en gemensam plattform att utvecklas som på sikt ska möjliggöra att unga flexibelt kan välja moduler från olika högskolor. Det här ökar ytterligare konkurrensen mellan universitet. Viktigt för ÅA är därför under kommande år att på olika sätt försöka bredda målgruppen till andra språkgrupper och länder samt till äldre åldersgrupper och att på olika sätt höja attraktiviteten i studierna. Gun Oker-Bloms utredning om svenskspråkig utbildning i Finland (2021) lyfter via Magmas rapporter om in- och utflyttning fram bl.a. återflyttarna från Sverige som en potentiell ny grupp för Svenskfinland. ÅA:s strategiska mål om att vara Nordens port till Finland är i sammanhanget viktigt, men också starkare samarbetsnätverk inom EU kan ha betydelse.

Campuskompanjoner

ÅA äger inte själv sina fastigheter. Därför är samarbetet med hyresvärdarna viktigt. ÅA har också ett viktigt samarbete vad gäller fastigheter och miljöer med städerna Åbo och Vasa, övriga högskolor och vissa andra centrala aktörer.

Stiftelsen för Åbo Akademi, SÅA

Stiftelsen för Åbo Akademi grundade akademien 1918 och har även efter att akademien förstatligades 1981 på ett betydande sätt bidragit ekonomiskt till akademins

verksamhet. Stiftelsen äger 41 procent av de byggnader som ÅA använder år 2021. Det är fastigheter i Åbo, campus Allegro i Jakobstad samt Husö på Åland. En stor del av dem är av historiskt värde och för akademien vederlagsfria. Stiftelsen stöder också med verksamhetsstöd och riktade medel enligt olika donatorers önskemål akademins verksamhet.

Finlands universitetsfastigheter, SYK

SYK är ett aktiebolag som äger 31 procent av de byggnader som ÅA och VÖS använder år 2021. Akademien är samtidigt delägare (4,81%) i SYK. SYK äger de fastigheter som Vasa övningskola använder i Vasa. I Åbo är t.ex. det nybyggda Aurum ett samarbete med SYK, där ÅA och Åbo universitet är hyresgäster.

HEMSÖ

Hemsö äger 13 procent av de fastigheter som ÅA verkar i år 2021. Hemsö är ett svenskt aktiebolag med stark verksamhet i Finland. I november 2016 förvärvade Hemsö FAB Academill, i vilken ÅA i Vasa har sin verksamhet i Vasa koncentrerad.

Turun teknologiakiinteistöt, TTK

TTK äger 6 procent av de fastigheter som ÅA verkar i år 2021. TTK är ett aktiebolag som tillkom 2010 för att utveckla den sk vetenskapsparken i Kuppisområdet i Åbo. De olika fastighetsägarna slog sig samman i stället för att tävla med varandra om hyresgäster. ÅA hyr utrymmen av TTK i Biocity och ICT. I dag är de största ägarna i TTK Åbo stad (38,4%) och Hemsö (44,1%).

Åbo stad

Åbo stad utvecklar Åbo historiska centrum och universitetsområde tillsammans med bl.a. Åbo Akademi, Stiftelsen för Åbo Akademi, Åbo universitet, SYK och några andra aktörer. En utvecklingsplan som siktar fram emot år 2029 har godkänts 2021.

Åbo stad satsar enligt borgmästarprogrammet för åren 2021–2025 på några spetsprojekt: 1) en vetenskapspark, 2) kultur, 3) utveckling av centrum, 4) kompetens samt 5) samhörighet, välbefinnande och en balanserad utveckling av olika bostadsområden. I programmet lyfts bl.a. fram att spårvagnstrafik ska utvecklas och en utredning om möjligheten att koncentrera svenskspråkiga tjänster ska göras. Staden har också beslutat grunda ett hus för konst i Rettigska fastigheten, som de köper av SÅA. Universitets- och företagssamarbetet lyfts tydligt fram i programmet.

Vasa stad

I campus i Vasa är samarbetet med Vasa stad naturligt. Enligt stadens strategi för åren 2020–2021 vill Vasa vara Nordens energihuvudstad. Stadens vision bygger på fem lokala styrkor, vilka är energi, snabbt agerande, historia, välfärd och internationalism. I strategin betonas bl.a. den historiska särprägel, en unik och vacker stadsarkitektur och mångsidiga havs- och skärgårdsmiljöer. Det lyfts fram att Vasa är en utbildningsstad med 20 000 studerande och Vasa vill bl.a. bli den lyckligaste staden i Finland, ett mål som också högskolestuderandena i staden tagit fasta på. För att utveckla konkurrenskraften vill man bl.a. utveckla högskolecampus och få studerande att rota sig i staden.

Museiverket

Många av de fastigheter som ÅA är verksam i både i Åbo och i Vasa är gamla, från 1800- och 1900-talet, och skyddade. Museiverket är därför ofta en central samarbetspartner.

Yrkeshögskolan Novia

Novia hör till ÅA:s koncern och har campus på fyra orter. I Vasa är verksamheten koncentrerad till Brändö, i Åbo finns verksamheten i Handelshögskolans gamla utrymmen i anslutning till Gadolinia och i Gripen samt i Åbo hamn där sjöfartsutbildningen finns. Novia har dessutom verksamhet i Raseborg samt i Campus Allegro i Jakobstad.

Åbo universitet, TY

ÅA har med TY ett omfattande samarbete kring både fastigheter och verksamhet bl.a. i Aurum, Biocity samt i Agora. Åbo universitets verksamhet finns nära Åbo Akademi på universitetsbacken samt i Kuppis.

Studentkåren och studentföreningarna

Studentkåren är en viktig del av Åbo Akademis verksamhet både i Åbo och i Vasa. Akademien överlåter kostnadsfritt genom ett avtal fr.o.m. 2022 användningen av Geologicum i Åbo till studentkåren, som fördelar utrymmena till de olika studentföreningarnas användning. I Geologicum finns närmare 1 200 m² och fastighetens beräknade hyra är 307 000 euro/år 2021. I Vasa finns kårens verksamhet samlad i Havtornen.

Studentrestaurangerna

Studentrestaurangerna och -kaféerna upprätthålls av Kårkaféerna i Arken, ASA och Aurum i Åbo och av ISS Food Services i Academill i Vasa. Kårkaféerna drivs av Åbo Akademis studentkårs affärssektor. Kårkaféet Gado avslutades i november 2021 i och med att byggnaden ska rivas 2022. Vasa Övningskola köper tjänsten av Compass Group.

Andra aktörer

Åbo Akademi samarbetar också med många andra aktörer, som kan vara väsentliga vad gäller användningen av fastigheter, t.ex. olika högskolor och läroanstalter i Vasa och Åbo.

Åbo Akademi har samarbete gällande företagsamhet och innovationer med t.ex. Boost Turku, Talent Turku, Shift och NÅA Businesscenter. I Vasa finns ett brett samarbete med regionala aktörer bl.a. inom ramen för Vasas energikluster. Delegationen för Åbo Akademi i Vasa utvecklar samhällskontakterna och samarbetet med övriga universitet och högskolor i Vasa och Österbotten.

ÅA deltar t.ex. i *Ung i Åboland*-projekt tillsammans med bl.a. Luckan, Åbo stad, Folkhälsan Valfärd, Röda Korset, Förbund Åboland och regionförvaltningsverket. Projektets syfte är att tillsammans bygga upp svenskspråkiga väglednings- och välmåendetjänster för unga i regionen. Ett alternativ är att tillsammans erbjuda tjänsterna från en gemensam fysisk plats.

Biologiska stationen HUSÖ

På Bergö i Finström på Åland finns Åbo Akademis biologiska forskningsstation Husö. ÅA har ett samarbetsavtal om Husö med Ålands landskapsregering och verksamheten finansieras av ÅA, Ålands landskapsregering, Finlands Akademi, EU, olika fonder och stiftelser. Fastigheterna ägs av SÅA.

Skärgårdscentrum Korpoström

Skärgårdscentrum Korpoström i Korpo ägs och förvaltas av fastighetsbolaget Fastighets AB Sunnan. ÅA hyr kontorsutrymmen och laboratorier. Andra aktörer är Forststyrelsen och Pargas stad. Centret fungerar som fältbas för miljö- och marinbiologins forskning och utåtriktade verksamhet i samråd med Skärgårdshavets biosfärområde. I fastigheten

finns utrymmen för affärsverksamhet som omfattar hotell, restaurang, servicehus, livsmedelsbutik, gästhamn och bränsleförsäljning.

Åbo Akademis fastighetslösningar 2022–2030

Här presenteras två alternativa scenarier för Åbo Akademis framtida fastighetslösningar samt slutsatser med övergripande mål och riktlinjer för verkställandet.

Två olika scenarier för Åbo Akademis fastighetslösningar

En moderat förändring

Utgångspunkten i scenariet är att SÅA:s fastigheter fortsättningsvis är vederlagsfria och att ÅA är bunden av nuvarande hyreskontrakt. De moderata förändringarna handlar om att ÅA från början av år 2022 avstått från Axelia, Blåkulla och Gadolinia i Åbo. I scenariot avstår ÅA från Agora när hyreskontraktet tar slut 2026 och från Allegro i Jakobstad när hyreskontraktet tar slut 2028. I scenariot effektivteras användningen av Academill betydligt senast i samband med att hyresavtalet tar slut 2027. I scenariot har en utrymmeseffektiv lösning hittats för biovetenskaperna.

Fastighetsarealen minskar med 20 procent, men utgifterna ökar ändå med 2,83 miljoner euro under åren 2020–2030. Orsaken till höjningen är den årliga 1%:iga indexhöjningen av fastighetskostnaderna, samt kombinationen av högre hyreskostnader för nybygget Aurum som togs i bruk 2021 och det faktum att Gadolinia som ÅA avstod från fr.o.m. början av 2022 var vederlagsfritt. Det beräknade värdet på Gadolonias hyra var 1,35 milj euro/2021, men ÅA fick ingen sådan inbesparing pga vederlagsfriheten. Det här innebär totalt sett att Aurum gav ÅA en tilläggskostnad på ca 1,6 milj euro.

ÅA skulle utöver de nämnda fastigheterna ovan kunna avstå från vissa vederlagsfria fastigheter genom att effektivisera fastighetsanvändningen, men detta ger ingen hyresinbesparing enligt nuvarande samarbetsmodell med SÅA.

Vederlagsfriheten ger alltså inte incitament för ÅA att effektivisera fastighetsanvändningen. Vederlagsfriheten ger inte heller SÅA incitament att sköta och underhålla fastigheterna, eftersom vederlagsfriheten inte befriar stiftelsen från moms i samband med renoveringar. Det höjer kostnaderna betydligt för SÅA.

I det här scenariot är inte alla lär- och forskningsmiljöer optimala enligt omvärldsanalysen och utrymmeslösningarna stöder inte på ett flexibelt sätt de nya sätten att arbeta, undervisa och studera. Särskilt de äldre fastigheterna är inte till alla delar tillgängliga och de motsvarar inte kraven på digitalisering. Många fastigheter är också dåligt utnyttjade. Samtidigt ökar kostnaderna i scenariet och incitament för effektivisering av utrymmes användningen saknas.

En mer genomgripande förändring

En mer genomgripande förändring innebär en större koncentration av campus i både Åbo och Vasa på ett sätt som skapar universitetsmiljöer som bättre än i dag svarar mot de behov

som beskrivits i omvärlds- och framtidsanalysen. Lösningen innebär också en förnyad samarbetsform vad gäller fastigheter och ekonomi mellan SÅA och ÅA. Målet är att den nya modellen är så kostnadsneutral som möjligt samtidigt som akademien får tillgång till nutida fysiska universitetsmiljöer. Med detta avses att kostnaderna inklusive den årliga indexhöjningen på 1% håller sig på nuvarande nivå, eller åtminstone inte på ett betydelsefullt sätt ökar.

Campus i Åbo

Verksamheten i Åbo samlas i så hög grad som möjligt kring Biskopsgatan och dess omedelbara närhet. ÅA koncentrerar undervisningen och forskningen som nu ordnas i ca tjugo fastigheter till några större fastighetshelheter med nutida flexibla lärmiljöer. Kvarteret Stjärnan vid Biskopsgatan, bredvid domkyrkan, blir med ett större nybygge och biblioteksverksamhet huvudsakligen koncentrerad till Boktornet ett nav för en nutida universitetsverksamhet i en historiskt betydelsefull miljö. Till Stjärnan koncentreras förutom akademisk verksamhet och administration särskilt verksamhet som information och rådgivning, utrymmen för samarbete och samvaro. I planeringen görs personal och studerande delaktiga. Verksamheten utvecklas i aktivt samarbete med Åbo stad och andra viktiga samarbetspartner, för att skapa öppenhet gentemot den omkringliggande miljön.

Den här satsningen möjliggörs genom att ÅA avstår från flera av de nuvarande fastigheterna, särskilt från fastigheter som inte motsvarar nutida och framtida krav på verksamheten, t.ex. gällande pedagogik, digitalisering, flexibilitet och multifunktionalitet, tillgänglighet och hållbarhet.

ÅA betalar i framtiden marknadshyror för alla fastigheter, vilket skapar incitament för en effektiv fastighetsanvändning och en god skötsel av fastigheterna. Det innebär också att ÅA:s hyresutgifter minskar när man väljer att avstå från användningen av en fastighet. Istället erhåller ÅA ett ekonomiskt stöd av SÅA i en annan form, vilket gör det möjligt för ÅA att hyra in sig i ett kommande ändamålsenligt nybygge i kvarteret Stjärnan. Målet är att finna så kostnadsneutrala lösningar som möjligt trots att utgångspunkten är ett större nybygge.

En lösning bör hittas för biovetenskaperna, vars hyreskontrakt i Biocity slutar 31.12.2026. Målet är att hitta en gemensam fastighetslösning med TY:s motsvarande verksamhet för att optimera värdefulla synergier gällande forskning och dyr apparatur även i framtiden. Alternativ som utreds av ÅA, TY, SYK och TTK är en renovering av nuvarande utrymmen i Biocity, en grundrenovering av Axelia och Fennicum vid Biskopsgatan eller en nybyggnad vid Dentalia. Också andra lösningar kan bli aktuella.

Campus i Vasa

I Vasa koncentreras universitetsverksamheten inom Academillfastigheten och ÅA avstår från de delar av fastigheten som inte behövs. Hyreskontraktet för Academill gäller till slutet av år 2027. I Academill har tre fakulteter verksamhet samt Centret för livslångt lärande och biblioteket. Campus i Vasa utvecklas för att svara mot framtida krav gällande bl.a. flexibilitet och multifunktionalitet, tillgänglighet, pedagogik, digitalisering, nya sätt att arbeta och hållbarhet. Betydelsen av bibliotekets centrala närvaro är viktig på Vasa campus, liksom studentkårens utrymmen i Havtornen.

Vasa övningsskolas åk 1–9 och gymnasium fortsätter i nuvarande fastighetskomplex i varsitt kvarter. Gymnasiets nuvarande Spektrumbyggnad rivs och ersätts av en mer

ändamålsenlig fastighet enligt styrelsens beslut i december 2021. VÖS gymnasium använder under byggnadstiden delar av Academill som tillfälliga utrymmena.

Målet är att fastighetsutgifterna i Vasa campus inte stiger på längre sikt.

Slutsatser

Utgående från Åbo Akademis strategi 2030 och utgående från omvärlds- och framtidsanalysen i den här fastighetsstrategin är de övergripande målen för de framtida fastighetslösningarna i Åbo och Vasa följande.

ÅA behöver

- ändamålsenliga, flexibla, multifunktionella och tillgängliga lärmiljöer som svarar mot kraven på framtidens högskolepedagogik, digitalisering och högklassigt lärande samt mot kraven på excellent forskning och kontinuerligt lärande.
- Utrymmeslösningar som främjar tvärvetenskaplighet och synergier mellan fakulteter och andra enheter samt samarbete mellan campus i Vasa och Åbo och internationellt samarbete.
- campus som skapar välbefinnande och social samvaro både bland studerande och personal och som svarar mot krav på säkerhet.
- campus som möjliggör framtidens arbetssätt som kombinerar arbete på campus med hybrid- och distansarbete, närstudier och onlinestudier
- delaktig och inkluderande utrymmesplanering som beaktar olika behov
- hållbara lösningar både ur ekonomisk synvinkel och klimatsynvinkel
- utrymmen som är friska och attraktiva för personal och studerande i olika åldrar och med olika bakgrund
- ett nära partnerskap med centrala aktörer för att uppnå högklassiga campus i attraktiva och historiskt intressanta miljöer

Scenariot *en mer genomgripande förändring* (s 13–14) motsvarar bäst de ovan nämnda övergripande målen och de sammanlagda behoven som identifierats i omvärlds- och framtidsanalysen i och med att scenariot utgår från att ÅA hyr in sig i ett större nybygge i kvarteret Stjärnan. Scenariot ger också de bästa förutsättningarna för en hållbar ekonomi. ÅA:s analyser är på denna punkt i stora drag samstämmiga med de analyser Newsec gjorde år 2019.

I nuläget och i scenariot *en moderat förändring* (s 13) är särskilt de äldre fastigheterna inte till alla delar tillgängliga och flexibla och de motsvarar inte på bästa sätt kraven på digitalisering eller nya sätt att undervisa och arbeta. Många äldre fastigheter är också i nuläget dåligt utnyttjade vilket inte är försvarbart ur hållbarhetssynvinkel. Samtidigt ökar kostnaderna i det moderata scenariot på ett ohållbart sätt.

Fastighetslösningarna är emellertid beroende av komplexa och svårförutsägbara skeenden i universitetsverksamheten och samhället och det är viktigt att en ständig uppföljning sker för att på bästa sätt kunna anpassa fastighetsanvändningen enligt nya behov.

Fastighetsstrategin verkställs på följande sätt

- Fastighetservice gör upp en konkret fastighetsplan för förverkligandet av strategin. I planen ingår information om fastigheter som ÅA i framtiden satsar på och fastigheter som ÅA avstår från. I planen ingår information om fastigheternas ägare, fastighetsyta, kostnader och tidtabeller. Planen sänds på remiss inom ÅA och behandlas preliminärt av styrelsen under våren 2022. Riktgivande för fastighetsplanen är den omvärlds- och framtidsanalys som presenterats i det här dokumentet, men det är viktigt att vara lyhörd inför nyuppkomna fenomen som inverkar på fastighetsbehoven. Vid behov uppdateras fastighetsplanen, som i framtiden utgör en årlig bilaga till ÅA:s budget.
- En ny ekonomisk modell för fastighetssamarbetet utvecklas i ett nära samarbete mellan ÅA och SÅA. Styrelsen fattar preliminärt beslut om modellen under våren 2022. Den nya samarbetsmodellen med stiftelsen är en förutsättning för att fastighetsstrategin kan verkställas.
- Lösningar bör i samarbete med TY hittas för biovetenskapernas utrymmesbehov i och med att nuvarande hyreskontrakt tar slut 2027. Beslut bör fattas så snabbt som möjligt under våren 2022.
- En stor vikt läggs vid kommunikationen internt och externt och delaktigheten både gällande personal och studerande under planeringsprocessen. Externt stöd för processen används och projektansvariga anställs för en mångsidig inkluderande planering av de större investeringsprojekten och användningen av fastigheterna.
- Akademi direktören ansvarar för att fastighetsplaneringen koordineras med det utvecklingsarbete som parallellt görs vid ÅA gällande bl.a. digitaliseringen, universitetsslärandet och de nya arbetsätten.
- Dialoger med centrala samarbetspartners förs, och särskilt med Novia, om möjligheter till gemensam fastighetsanvändning.
- akademi direktör, fastighetsdirektör och fastighetschef arbetar med den operativa fastighetsplaneringen, utvecklar styrdokument för renoverings- och flyttningsprocesser, verkställer fastighetsplanen och följer upp projekten samt ansvarar för att planeringen inkluderar personal och studerande.
- ÅA:s styrelse och ledning och Universitetsservice ledning följer upp strategins och fastighetsplanens måluppfyllelse.

Referenser

ACRE, Aalto, [Tulevaisuuden campus](#)

[AHA](#), plattform för campusutveckling, Akademiska hus

Arup, [Campus of the future](#) 2018

Berggren Lars & Landen Annette: Vägarna talar - Åbo Akademis byggnader under hundra år, Åbo Akademis förlag, Åbo 2017

COIMBRA group, Universities' response to the COVID-19 crisis: what have we learnt so far?, December 2021

[Det svenska i Finland – vadan och varthän](#), Kairos Future, Magma m.fl. 2021

[Digivision](#), universitetens och högskolornas gemensamma digitaliseringsprojekt (på finska)

Ideascout, [Tulevaisuuden kampus](#), 2018

Kovero Camilla & Londen Monica, Språk, identitet och skola, Helsingfors universitet 2009

Kovero Camilla & Londen Monica, [Språk, identitet och skola II](#), Utbildningsstyrelsen 2011

Lojander-Visapää Catharina, Med rätt att välja – språkval och språkstrategier i språkligt blandade hushåll i Helsingfors, 2001

MDI:s [befolkningsprognos 2040](#), 2021

Nenonen Suvi, [Oppimisympäristöt ovat muuttumassa – miltä kampukset näyttäivät koronapandemian jälkeen?](#) Helsingin yliopisto 3.11.2021

Oker-Blom Gun, [Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder](#), UKM, 2021

Saarela Jan, [Finlandssvenskarna 2021](#), Folktinget 2021

Seemiller Corey & Grace Meghan, [The Campus of tomorrow, for today's Gen Z students](#), Ologie, 2021

Sheth Romil, [Envisioning the Campus of Tomorrow](#), Sasaki, 7.3.2019

STUFV – slutrapport, Åbo Akademis projekt studieförframgång och välbefinnande, 2021

Suominen Laura, [Tulevaisuuden kampus](#), case Niemen kampus, opinnäytetyö AMK, 2014

Tilastrategia, Newsec, SÅA 2019

Utbildningsstyrelsens [lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen](#). T.ex. den grundläggande utbildningen/elevernas språkliga bakgrund

Utbildningsstyrelsens [årsklassframskrivningar](#)

Vasa stads strategi [2020-2021](#)

Vipunen.fi, utbildningsförvaltningens statistiktjänst

Vishwanathan Kapil & Polisano Lee, [Architecting the university campus of tomorrow](#), Livemint 9.5.2019

Åbo Akademi och arbetshälsoinstitutets enkät till personalen om hur man vill arbeta i framtiden, sommaren 2021

Åbo Akademi fastighetsstrategi 2020

Åbo Akademi [strategi 2021–2030](#)

Åbo Akademi tredelade 100-års jubileumshistorik, Åbo Akademi förlag 2018–2019

Villstrand Nils-Erik: [Åbo Akademi i sin början 1918–1945](#)

Ahlbäck Anders & Nygård Henry (red): [Åbo Akademi och samhället: Perspektiv på växelverkan mellan samhällsförändring och universitet](#), 1918–2018

Hollsten Laura (red): [Åbo Akademi och kunskapen: Perspektiv på villkoren för skapandet av vetenskap](#), 1918–2018

Åbo stads [borgmästarprogram 2021–2025](#) (på finska)

Åbo stads [utvecklingsplan för Åbo historiska centrum och universitetsområdet](#), 2021 (på finska)

Utlåtanden, uttalanden och annan kommunikation

Utlåtanden om utkastet till fastighetsstrategi (DocSy)

CLL 1.12.2021

FHPT 22.11.2021

FNT 2.12.2021

FPV 30.11.2021

FSE 25.11.2021

ÅAB 2.12.2021

ÅAS 30.11.2021

Uttalanden från ÅAS

ÅAS fullmäktiges uttalande om transpersoners rättigheter, december 2021

ÅAS styrelses brev om målsättningar för digitaliseringen av utbildningen, augusti 2021

ÅAS rapport om enkät om hur coronaviruset påverkat studierna, mars 2021

ÅAS fullmäktiges motion Sluta skära ner i vårt studieliv!, januari 2021

Information och samtal, bl.a.

- Informationen för personal och studerande 4.10.2021
- ÅAS och studentföreningarna, bl.a. diskussion i september 2021
- Ledningsrådet, rektoratet, ekonomidirektör
- SÅA, SYK, Hemsö, Novia, TY
- Åbo stads Åbo historiska centrum-projekt
- Stjärnangruppen, f.d. Gadoliniangruppen, möten hösten 2021
- Erik Palmén, expert på fastighets- och förmögenhetsförvaltning, maj, juni 2021
- Tuuli Toivonen, arkitekt, Lundén Architecture, november 2021
- Workspace, planeringsbyrå, november 2021
- Indoor Informatics, mätning av utrymmes användning, 2021
- Ann-Charlotte Hästö, arkitekt, ARCH Architecture, inkluderande planering, december 2021